

---

drs. M. W. Bol
mr. J.J. Overwater

Deze reeks omvat de rapporten van door het WODC verricht onderzoek. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.

W
wetenschappelijk

O
onderzoek- en

D
documentatie

C
centrum

Recidive van dienstverleners

---

in het strafrecht voor volwassenen

Ministerie van
Justitie
1986

Staatsuitgeverij
's-Gravenhage

73

Voorwoord

In ons land gingen op 1 februari 1981 experimenten met Dienstverlening voor strafrechtelijk volwassenen van start, oorspronkelijk voor de duur van 2 à 3 jaar. Inmiddels heeft deze alternatieve straf zozeer vaste voet gekregen, dat van experimenten nauwelijks meer kan worden gesproken. Een wettelijke regeling zal, naar het zich laat aanzien, niet lang meer op zich laten wachten. Het wetsvoorstel voor aanvulling van het Wetboek van Strafrecht (van september 1985) met 'de straf van onbetaalde arbeid' volgt in grote lijnen de adviezen van de Voorbereidingsgroep Experimenten Dienstverlening (VED), welke op hun beurt weer in belangrijke mate steunen op resultaten van het dienstverleningsonderzoek dat werd verricht door het WODC.

Het recidive-onderzoek waarvan de resultaten thans voor u liggen kan worden gezien als een vervolg op het hoofdonderzoek waarover in 1984 de eindrapportage plaatsvond (WODC-reeks nr. 47). Met de uitvoering ervan werd gevolg gegeven aan de wens der VED, en aan een verzoek vanuit de Eerste Kamer.

Dit onderzoek werd evenals het vorige gesuperviseerd door dr. J. Junger-Tas, raadadviseur bij het WODC. De verantwoordelijkheid voor uitvoering en rapportage berustte weer bij drs. M.W. Bol, terwijl assistentie werd verleend door mr. J.J. Overwater.

Allen die aan de realisering van het onderzoek hebben bijgedragen, willen we bij deze hartelijk dank zeggen. Daarbij denken we vooral aan medewerkers van Justitiële Documentatiediensten, die ten behoeve van dit onderzoek talloze uittreksels uit het Algemeen Documentatieregister hebben gekopieerd en aan ons toegezonden.

Inhoudsopgave

	Samenvatting	1
1	Inleiding	3
2	Onderzoekopzet	5
2.1	Steekproeftrekking en design	5
2.2	De variabelen	7
2.2.1	De onafhankelijke variabelen	7
2.2.2	De afhankelijke variabelen	7
2.3	Voorspellingen en statistische bewerkingsmethode	8
3	Resultaten en statistische conclusies	9
3.1	Dienstverleners vergeleken met kortgestraften	9
3.2	Kenmerken van dienstverlening en recidive	12
4	Discussie en slot	13
	Literatuur	17
	Bijlage 1	19
	Bijlage 2	21

Samenvatting

In dit rapport wordt verslag gedaan van een vervolgstudie bij een eerder uitgevoerd onderzoek onder dienstverleners in het strafrecht voor volwassenen, waarvan het eindrapport verscheen in 1984.

Deze keer betreft het een recidive-onderzoek waarbij de recidive van de dienstverleners wordt vergeleken met die van daders aan wie een korte, onvoorwaardelijke vrijheidsstraf werd opgelegd. De kortgestraften waarmee wordt vergeleken werden veroordeeld in het jaar voorafgaand aan de experimenten met dienstverlening. Als onderzoekdesign werd voor paarsgewijs matches gekozen. Dit houdt in dat aan de hand van een aantal zg. criteriumvariabelen de (voor het maken van vergelijkingen) meest geschikte kortgestraften bij de dienstverleners werden gezocht. Deze variabelen waren: aard van het delict, leeftijd, arrondissement, crimineel verleden, geslacht, vermoeden van drugsverslaving en het overtreden wetsartikel.

Onderzocht werd of recidive zich bij dienstverleners vaker of minder vaak voordeed dan bij kortgestraften. Voorzover dienstverleners recidiveerden werden vervolgens zowel omvang als snelheid van de recidive onderzocht; beide binnen een termijn van drie jaar na veroordeling wegens het uitgangsdelict. Daarbij werd onderscheiden naar recidive in het algemeen en naar het opnieuw plegen van een zelfde soort delict (speciale recidive).

Alleen met betrekking tot het optreden van algemene recidive werden significante verschillen gevonden. Het blijkt dat van de dienstverleners 42% recidiveerde, terwijl van de kortgestraften 54% recidiveerde. Voor dit verschil is vooral de categorie vermogensdelicten verantwoordelijk. Binnen die categorie werden met name verschillen gevonden bij de overtreders van art. 311 Sr. (gekwaliceerde diefstal). Van deze subgroep recidiveerde bij de dienstverleners 50% en bij de kortgestraften 82%. Het lijkt bij de dienstverleners een kwestie van alles of niets: of men recidiveert niet, of men doet het wel, en dan is de recidive qua omvang en snelheid gelijk aan die van de kortgestraften. Opmerkelijk is dat naar verhouding vooral onder jeugdigen (18 t/m 24 jaar) de recidive vaak uitblijft, zowel bij first offenders als bij daders met een crimineel verleden. Voorzover de onderzochte groep uit verkeersdelinquenten bestond, waren dit voornamelijk overtreders van art. 26 WVV (rijden onder invloed). Bij deze categorie werd tussen de beide groepen geen enkel verschil in recidive gevonden. Met betrekking tot de agressieve en overige delicten kunnen geen uitspraken worden gedaan, aangezien daarvoor de aantallen gematchte paren te gering waren. Ten aanzien van het jeugd vandalisme zal onderzoek onder minderjarige dienstverleners uitsluitel over de recidive moeten geven.

In de slotparagraaf van het rapport wordt gewezen op de beperkingen die in het algemeen aan het gekozen onderzoeksdesign verbonden zijn. Met het oog op een mogelijke vertekening ten gunste van dienstverleners wordt een corrigerende rekensom gemaakt. Op grond van deze berekening zijn, wanneer alle delictsoorten als één geheel worden beschouwd, ook de verschillen ten aanzien van de algemene recidive niet significant meer. Wat betreft de overtreders van art. 311 Sr. evenwel blijven de gevonden verschillen bestaan. Ten aanzien van de verkeersdelinquenten wordt opgemerkt dat voor deze groep mogelijk beter naar andere alternatieven kan worden gezocht. Als voorbeel-

---

den worden genoemd de Alcohol Verkeer Projecten in de gevangenis van Grave en in het arrondissement Assen.

Tot slot wordt gepleit voor aanvullend onderzoek met betrekking tot die misdrijven waarover op grond van dit onderzoek geen uitspraken konden worden gedaan.

---

1 Inleiding

Een dienstverlener is in dit rapport een van een strafbaar feit verdachte, aan wie anders (waarschijnlijk) een korte onvoorwaardelijke vrijheidsstraf zou zijn opgelegd maar die nu, in plaats daarvan, nuttige werkzaamheden verricht ten behoeve van de samenleving.

Uit het vorige onderzoek bleek dat 90% der ondervraagde rechters, officieren, advocaten en reclasseerders de dienstverlening als een succes beschouwde (Bol en Overwater, 1984). In weerwil van dit gegeven heeft er de afgelopen jaren in de vakpers een uitgebreide en soms heftige discussie plaatsgevonden over de vraag, of de experimenten met dienstverlening nu wel of niet geslaagd waren, en of een wettelijke regeling nu wel of niet gewenst was. Verschillende definities van het begrip succes en uiteenlopende succescriteria werden naar voren gebracht. Opmerkelijk is dat de recidive als succescriterium door vrijwel niemand genoemd werd. Een uitzondering vormt Van Veen (1983). Hij zegt: "Maar op de langere termijn acht ik de recidive ook geen maatstaf. Want of iemand recidiveert hangt meer af van omstandigheden als werkloosheid, verslaving, woongelegenheden, vrienden, leeftijd enz. dan van de aard van een opgelegde straf". Toch kan het voor onderzoekers een uitdaging betekenen te pogen, dergelijke 'achtergrondvariabelen' waarvan vermoed wordt dat zij het beeld vertekenen, door middel van een geschikt onderzoeksdesign te elimineren. Zo kan dan mogelijk toch worden vastgesteld, of de aard van de opgelegde straf er iets toe doet en zo ja, hoe veel. Bovendien kan daarmee worden achterhaald of er van dienstverlening een speciaal preventieve werking uitgaat, met andere woorden of er sprake is van een resocialiserend effect. Of men op grond van de uitkomsten de dienstverlening (nog) meer of (nog) minder als geslaagd beschouwt hangt ervan af, hoe zwaar men de recidivecijfers als succescriterium laat wegen.

In andere landen werd al eerder recidive-onderzoek onder dienstverleners verricht. In Engeland bleek de recidive niet ongunstiger dan die van vergelijkbare groepen (Junger-Tas, 1981). In Duitsland werd onderzoek onder dienstverleners verricht door Pfeiffer (1983). Hij vergeleek de recidivegegevens van twee groepen jeugdigen, veroordeeld door jeugdrechters. De ene groep rechters paste veel dienstverlening toe; de andere niet of nauwelijks. De recidivecijfers van de eerste groep staken gunstig af bij die van de tweede.

In Nederland was tot op heden de recidivetermijn te kort om de betrokkenen de kans te geven, zich niet opnieuw op het pad der misdaad te begeven. Inmiddels is er na de oorspronkelijke onderzoekperiode (1981/82) meer dan drie jaar verstreken, en dat lijkt voldoende om te kunnen aanvangen met een vergelijkende recidivestudie.

Vergelijkend, want centraal in dit onderzoek staat de vraag, hoe de recidive van dienstverleners zich verhoudt tot die van soortgelijke daders aan wie een korte, onvoorwaardelijke gevangenisstraf werd opgelegd. Waarom voor een dergelijke aanpak is gekozen wordt duidelijk gemaakt in het nu volgende hoofdstuk: de onderzoekopzet.

---

2 Onderzoekopzet

2.1 Steekproeftrekking en design

In principe is uitgegaan van dezelfde dienstverleners op wie ook het eerdere onderzoek betrekking had. Buiten beschouwing bleven dit keer de zaken die werden overeengekomen vóór mei 1981. Resterden 446 verdachten die een afspraak tot dienstverlening maakten in de periode mei 1981- mei 1982 in één der volgende proefarrondissementen: Groningen, Assen, Almelo, Zutphen, Den Bosch, Breda, Haarlem en Alkmaar. Aangezien de dienstverleners geen a-selecte steekproef uit het totale aantal verdachten in hun arrondissement vormden, moest er een steekproef van verdachten worden gezocht dan wel samengesteld, waarmee op zinvolle wijze kon worden vergeleken. Zinvol wil zeggen dat eventueel gevonden verschillen met een zo groot mogelijke waarschijnlijkheid kunnen worden toegeschreven aan de aard van de straf en niet aan andere variabelen zoals leeftijd, crimineel verleden e.d. Vergelijkingen tussen dienstverleners en daders die in dezelfde periode en arrondissementen een korte gevangenisstraf kregen, waren voor dit doel ongeschikt, want het bepalen van de strafsoort was niet via random-toewijzing geschied. Ook de mogelijkheid van vergelijken met nietproefarrondissementen werd afgevoerd. Ten eerste ontbrak daar eveneens de mogelijkheid tot een random selectie, want dienstverlening werd er weliswaar niet onderzocht maar wel toegepast. Ten tweede is bekend dat het justitiële beleid van de verschillende arrondissementen nogal uiteenloopt, hetgeen mogelijk aanleiding zou geven tot verschillen in geregistreerde en/of vervolgte criminaliteit, en dus ook in recidivecijfers.

De veiligste en meest elegante oplossing leek het, te vergelijken met daders uit dezelfde arrondissementen, maar dan uit de periode vóór aanvang met de dienstverleningsexperimenten.

Er werd gekozen voor de methode van *paarsgewijs matchen*. Bij iedere dienstverlener werd een 'tegenhanger' gezocht die op essentiële punten zoveel mogelijk op hem/haar leek, met als enige belangrijke verschil, dat die tegenhanger geen dienstverlening maar een gevangenisstraf had gekregen (met een onvoorwaardelijk deel tot 3 maanden). Waren, bij wijze van spreken, de experimenten een jaar eerder van start gegaan, dan hadden deze tegenhangers een forse kans op dienstverlening gemaakt. Voornoemde essentiële punten werden tot criterium-variabelen voor het matchen gemaakt. Het zijn:

1. *Aard van het delict,*

omdat gebleken is dat juist op dit punt de dienstverleners een uitzonderlijke groep vormen. Als categorieën werden onderscheiden vermogens-, agressieve, verkeers-, drugs- en overige delicten. Bij een combinatie van delicten gepleegd door een persoon werd uitgegaan van het ernstigste delict, d.w.z. van datgene waarop de wet het hoogste strafmaximum stelt.

2. *Leeftijd,*

omdat ook op dit punt de dienstverleners een uitzonderlijke groep vormen. Bovendien staat de leeftijd bekend als een factor die met recidive samen-

---

hangt (zie bv. Van der Werff, 1986). Als peildatum voor het vaststellen van de leeftijd werd het tijdstip halverwege de onderzoeksperiode genomen. Voor de dienstverleners is dit 1 november 1981, voor de kortgestraften 1 juli 1980.

3. *Proefarrondissement*,
om te ontkomen aan het bezwaar van inter-arrondissementale beleids- en andere verschillen.
3. *Crimineel verleden*,
ook een variabele waarvan uit eerder onderzoek gebleken is dat hij nauw samenhangt met de recidive. Als criteriumvariabele werd het crimineel verleden als volgt geoperationaliseerd. In de eerste plaats werd geregistreerd of de betrokkene ooit eerder (d.w.z. vóór het uitgangsdeldict) door de rechtbank werd veroordeeld wegens een misdrijf. In de tweede plaats werd geregistreerd het aantal malen dat de betrokkene werd veroordeeld gedurende de laatste vijf jaar vóór veroordeling wegens het uitgangsdeldict.
5. *Geslacht*,
omdat mannen en vrouwen wel gelijkwaardig maar niet gelijk zijn.
6. *Vermoeden van drugsverslaving*,
omdat bekend is dat verslaafden vaak verstokte recidivisten zijn. Als vermoedelijke drugsverslaafden werden aangemerkt degenen die tijdens de 5 jaar vóór het plegen van het uitgangsdeldict en gedurende 3 jaren erna, niet alleen minstens één keer waren veroordeeld krachtens de Opiumwet, maar tevens minstens vijf keer op grond van artikel 310 of 311 van het Wetboek van Strafrecht (diefstal).
7. *Het wetsartikel*,
waarin het gepleegde feit omschreven staat; dit is een verfijning van de eerste variabele.

De gegevens van de dienstverleners uit het vorige onderzoek waren, met het oog op deze recidivestudie, nog niet vernietigd. Om de gegevens te kunnen uitbreiden met die betreffende crimineel verleden en recidive, moest beschikt kunnen worden over uittreksels uit het Algemeen Documentatieregister van de Justitiële Documentatiedienst. Voor het opvragen van deze gegevens was het noodzakelijk eerst naam, geboortedatum en geboorteplaats van iedere dienstverlener te achterhalen ¹⁾. Dit is gedaan door middel van terugzoeken in de parketregisters van de acht proefarrondissementen. Niet alle dienstverleners waren evenwel terug te vinden, waardoor de steekproefgrootte slonk tot N = 418.

Voor elk der dienstverleners werd vervolgens het genoemde uittreksel opgevraagd. Hiervan bleken er 15 onbekend te zijn bij de Justitiële Documentatiedienst, dan wel onbruikbaar doordat het uitgangsdeldict niet terug te vinden was. Zo kwam de uiteindelijke steekproefgrootte op N = 403. Om bij elke dienstverlener een geschikte 'partner in crime' te kunnen vinden, werd eveneens gezocht in de parketregisters van de acht proefarrondissementen. In eerste instantie dongen alle zaken mee, die in het jaar 1980 door de politierechter of meervoudige kamer waren afgedaan met een gevangenisstraf waarvan het onvoorwaardelijk deel maximaal 3 maanden besloeg. Hiervan werden op basis van non-selectie (door middel van overslaan, evenredig verspreid over het vonnisjaar 1980) ongeveer drie maal zo veel kortgestraften aangekruist als er in het betreffende gebied dienstverleners waren. (Drie maal zo veel, zodat er een reële kans bestond dat zich hieronder voldoende geschikte tegenhangers zouden bevinden). Van deze personen werden eveneens naam,

---

1) Bij het hoofdonderzoek kon worden volstaan met parketnummers.

---

geboorteplaats en -datum genoteerd. Op dezelfde wijze als bij de dienstverleners werd vervolgens een uittreksel uit het Algemeen Documentatieregister opgevraagd. Zo kregen wij de beschikking over een gegevensbestand van in totaal 1049 zaken uit 1980. Nadat van alle dienstverleners en hun potentiële partners de uittreksels waren binnengekomen, kon worden begonnen met het invoeren van een aantal basisgegevens in de computer. Hieronder bevonden zich de zeven eerder beschreven criteriumvariabelen. De computer kreeg opdracht, bij elke dienstverlener een partner te zoeken die in ieder geval voldeed aan de eerste zes criteriumvariabelen, en zo mogelijk aan alle zeven. Dit leverde in totaal 217 gematchte paren op (= 434 proefpersonen).

2.2 De variabelen

2.2.1 De onafhankelijke variabelen

Hieronder vallen in de eerste plaats de zeven reeds genoemde criteriumvariabelen. De belangrijkste onafhankelijke variabele in dit onderzoek is uiteraard de strafsoort, te onderscheiden in dienstverlening en korte onvoorwaardelijke vrijheidsstraf (met een onvoorwaardelijk deel tot 3 maanden).

Men kan zich afvragen of de duur van de vrijheidsstraf dan wel van de dienstverlening een rol speelt bij de recidive. Vergelijkingen tussen de strafsoorten onderling hebben hier weinig zin. Als zelfstandig onderwerp valt de invloed van de duur der gevangenisstraf buiten het bestek van dit onderzoek (zie hierover Van der Linden, 1978 en Van der Werff, 1986).

De invloed van de aard van het werk valt daar niet buiten. Gegevens hieromtrent zijn daarom geregistreerd en in verband gebracht met die betreffende recidive. Nog een andere op zichzelf staande vraag betreffende de groep dienstverleners is interessant, nl. die ten aanzien van het al dan niet volgens afspraak hebben uitgevoerd van het dienstverleningswerk. Ook gegevens hierover zijn in verband gebracht met de recidive. Ten overvloede zij er nog eens op gewezen, dat bovenstaande twee vragen dus geen deel uitmaken van het *vergelijkende* onderzoek.

2.2.2 De afhankelijke variabelen

Na de matching werd het gegevensbestand uitgebreid met de voor het onderzoek meest wezenlijke variabelen: die betreffende de recidive. De (afhankelijke) recidivevariabelen dienen duidelijk te worden onderscheiden van de (onafhankelijke) variabelen betreffende het criminele verleden. Als recidivecriterium werd aangehouden het al dan niet opnieuw zijn ingeschreven wegens een delict waarop een rechterlijke veroordeling volgde, binnen een termijn van drie jaar na veroordeling wegens het uitgangsdelict. Hierbij werd onderscheiden naar recidive in het algemeen en naar het opnieuw plegen van eenzelfde soort delict als voorheen (speciale recidive). Dat er een *veroordeling* moest zijn gevolgd, betekent dat door het OM afgedane strafzaken niet werden meegeteld.

Genoteerd werd hoeveel maal men in de gestelde termijn opnieuw veroordeeld werd, en wat de aard der respectievelijke delicten was.

Behalve de vraag of iemand recidiveert is interessant de vraag naar de snelheid waarmee dit gebeurt. Recidiveren dienstverleners eerder/later dan kortgestraften? Om de algemene recidivesnelheid te meten werden eerst twee data (= datums) genoteerd, nl. die van het vonnis wegens het uitgangsdelict en die van inschrijving naar aanleiding van het eerste recidivedelict waarop later een veroordeling volgde. Dit binnen de recidivetermijn van drie jaar. Vervolgens werd het tijdsverloop tussen deze delicten berekend. Op vergelijkbare wijze werd de snelheid van de speciale recidive gemeten.

2.3 Voorspellingen en statistische bewerkingsmethode

De onderzoekhypothese luidt, dat er een verschil in omvang en snelheid van de recidive tussen dienstverleners en kortgestraften is in die zin, dat dienstverleners minder vaak en minder snel recidiveren dan kortgestraften. Dit wordt verondersteld zowel met betrekking tot de algemene als tot de speciale recidive.

De statistische hypothese luidt, dat er op deze punten tussen beide gematchte groepen *geen* verschillen zijn. We hopen nu te kunnen aantonen dat de statistische hypothese kan worden verworpen.

Er werden chi-kwadraattoetsen toegepast op een groot aantal twee- en driedimensionale kruistabellen. Voor het verkrijgen van een beter inzicht in onderlinge verbanden tussen telkens drie of vier variabelen werd een aantal log-lineaire analyses verricht. Aangezien later bleek dat deze geen extra informatie opleverden, worden zij hier verder buiten beschouwing gelaten.

Ten gevolge van de paarsgewijze matching was bij de analyses het aantal dienstverleners in principe gelijk aan het aantal kortgestraften ($N_1 = N_2 = 217$). Als significantieniveau werd aangehouden 0.05.

Het niet-vergelijkende deel van het onderzoek (zie 2.2.1, tweede alinea) betreft de invloed van twee dienstverleningsvariabelen op de omvang van de recidive. Aangezien deze twee variabelen deel uitmaakten van het oude onderzoekbestand, werd dit opnieuw geactiveerd en gekoppeld aan het nieuwe. Een duidelijke hypothese wordt hier niet geformuleerd. We zoeken slechts een antwoord op de vraag, of er aanwijzingen voor zijn dat de aard van het werk en het al dan niet succesvol beëindigd hebben ervan, van invloed zijn op de recidive-omvang. Bij de analyse werd volstaan met chi-kwadraattoetsen, uitgevoerd op tweedimensionale kruistabellen. $N = 217$. Het significantieniveau was wederom 0.05.

3 Resultaten en statistische conclusies

3.1 Dienstverleners vergeleken met kortgestraften

Hoe de steekproeftrekking uiteindelijk resulteerde in tweemaal 217 personen, werd reeds beschreven in 2.1. Over de samenstelling van deze groep dienen de volgende opmerkingen te worden gemaakt. Zij komt niet geheel overeen met die van de oorspronkelijke groep dienstverleners uit het hoofdonderzoek. Er bevinden zich maar twee paar vrouwen in en in het geheel geen plegers van drugsdelicten (wat niet hetzelfde is als personen waarvan vermoed wordt dat ze aan drugs verslaafd zijn). Nu waren er bij het hoofdonderzoek ook al weinig vrouwen (5%) en plegers van drugsdelicten (2.2%), dus veel informatie gaat er niet mee verloren. Maar los daarvan hoeft het voor de statistische bewerkingen en conclusies geen bezwaar te zijn dat de steekproef anders van samenstelling is dan de oorspronkelijke onderzoeksgroep; als maar duidelijk is over welke groep gesproken wordt. In bijlage 1 wordt daarom een overzicht gegeven van de scoreverdeling der eerste zes criteriumvariabelen.

Overigens is na het matches (als extra controle achteraf) nog nagegaan hoe het stond met de gevarieerdheid van het criminele verleden bij de beide groepen. Tussen dienstverleners en kortgestraften bleek wat dit betreft een grote overeenkomst te bestaan. Van elke groep had, voorzover er sprake was van een crimineel verleden, ca. 40% één soort delicten gepleegd (inclusief het uitgangsdelict), ca. 40% twee verschillende soorten en ca. 20% drie tot vijf soorten. Ook wanneer de delictsoorten afzonderlijk werden bekeken, bleek er sprake van een grote overeenkomst. Overigens kwam hierbij naar voren, dat in het algemeen de vermogensdelinquenten een gevarieerder crimineel verleden hebben dan de verkeersdelinquenten; bij de eerste categorie is ongeveer 29% 'specialist' in zijn delictsoort, bij de tweede ongeveer 62%.

Dan volgen nu de voornaamste uitkomsten van dit recidive-onderzoek. Eerst worden de resultaten ten aanzien van de omvang van de algemene recidive weergegeven (tabel 1), vervolgens die ten aanzien van de omvang der speciale recidive (tabel 2).

Tabel 1: Omvang algemene recidive (in absolute aantallen en percentages).
Aantal inschrijvingen in parketregister (gevolgd door veroordeling) binnen drie jaar na veroordeling wegens uitgangsdelict.

	Dienstverleners		Kortgestraften	
	aantal	%	aantal	%
geen	120	57.7	98	46.0
1	39	18.8	45	21.1
2	14	6.7	26	12.2
3	11	5.3	16	7.5
4	10	4.8	8	3.8
5 - 10	13	6.3	17	8.0
11-16	1	0.5	3	1.4
	N = 208	100%	N = 213	100%

Het blijkt dat dienstverleners minder recidiveren dan kortgestrafden, d.w.z. het komt vaker voor dat zij in het geheel niet recidiveren. Maar als zij het doen, verschilt de omvang van hun recidive niet significant van die der kortgestrafden. Dit laatste kan uit tabel 1 worden afgeleid, wanneer de waarde "geen" buiten beschouwing wordt gelaten.

Tabel 2: Omvang speciale recidive (in absolute aantallen en percentages).
Aantal inschrijvingen in parketregister (gevolgd door veroordeling) binnen drie jaar na veroordeling wegens uitgangsdelict.

	Dienstverleners		Kortgestrafden	
	aantal	%	aantal	%
geen	133	63.9	126	59.2
1	35	16.8	43	20.2
2 -10	39	18.8	44	20.7
11-17	1	0.5	0	0.0
	N = 208	100%	N = 213	100%

Wat betreft de speciale recidive bestaan er geen significante verschillen tussen dienstverleners en kortgestrafden.

Naast de omvang van de recidive werd de snelheid ervan onderzocht, ook hier weer zowel ten aanzien van de algemene als ten aanzien van de speciale recidive. De resultaten met betrekking tot de algemene recidive zijn weergegeven in tabel 3.

Tabel 3: Snelheid algemene recidive (in absolute aantallen en percentages).
Tijdsverloop tussen veroordeling wegens uitgangsdelict en inschrijving in parketregister wegens eerste algemene recidivedelict (gevolgd door veroordeling).

Termijn	Dienstverleners		Kortgestrafden	
	aantal	%	aantal	%
0 - 3 mnd.	20	22.7	30	26.3
4 - 6 mnd.	14	15.9	15	13.2
7 -12 mnd.	22	25.0	29	25.4
13-24 mnd.	23	26.1	24	21.1
25-36 mnd.	9	10.2	16	14.0
	N = 88	100%	N = 114	100%

De snelheid der speciale recidive verschilt nauwelijks van die der algemene recidive (zie bijlage 2). In beide gevallen geldt, dat er geen significante verschillen tussen de groepen zijn.

Toen eenmaal duidelijk was dat het zich voordoen der algemene recidive voor dienstverleners en kortgestrafden verschillend was, rees de vraag of hiervoor een bepaald delicttype verantwoordelijk was. Nagegaan werd daarom of er een relatie bestond tussen het optreden van algemene recidive, de strafsoort en de aard van het uitgangsdelict. Het bleek dat de gevonden verschillen vrijwel uitsluitend zijn toe te schrijven aan de vermogensdelicten. Voor een overzicht zie tabel 4.

Tabel 4: Omvang van de algemene recidive* naar aard van het uitgangsdelict bij dienstverleners (dv) en kortgestraften (kg) (in absolute aantallen).

Aantal inschrijvingen	vermogensdelict		verkeersdelict		agressief delict		overige delicten	
	dv	kg	dv	kg	dv	kg	dv	kg
geen	49	30	52	54	10	6	9	8
1	17	20	18	17	2	5	2	3
2	8	16	4	8	1	1	1	1
3	3	6	6	4	1	3	1	3
4	8	6	1	2	0	0	1	0
5 -10	9	14	3	2	1	1	0	0
11-16	0	2	1	0	0	0	0	0
onbekend	4	4	3	1	1	0	1	0
totaal	98	98	88	88	16	16	15	15

* d.w.z. het aantal inschrijvingen in het parketregister (gevolgd door veroordeling) binnen drie jaar na veroordeling wegens het uitgangsdelict.

De categorie vermogensdelicten is vervolgens nader geanalyseerd. Wanneer wordt onderscheiden naar het overtreden wetsartikel, kan worden vastgesteld dat er vooral een groot verschil is aan te wijzen in artikel 311 Sr. (gekwalificeerde diefstal). Het recidivepercentage bij de kortgestraften ligt hier op 82 tegen 50 bij de dienstverleners. Wat betreft de overige vermogensdelicten waren de aantallen te gering om tot betrouwbare uitspraken te kunnen komen. Vervolgens werden de overtreders van artikel 311 Sr. onder de loep genomen, en werd tussen dienstverleners en kortgestraften een aantal vergelijkingen gemaakt. In de eerste plaats betreffende de leeftijd. Hierbij bleek dat de geringere recidive zich significant vaker voordeed bij jeugdige dienstverleners, en wel in de leeftijd van 18 t/m 24 jaar. Terwijl van de 18-24 jarige kortgestraften ruim driekwart recidiveerde, was dit bij de dienstverleners iets minder dan de helft. Tussen de overtreders van artikel 311 Sr. werd verder een vergelijking gemaakt tussen het al dan niet gerecidiveerd hebben en het al dan niet hebben van een crimineel verleden. De resultaten hiervan zijn weergegeven in tabel 5.

Tabel 5: Algemene recidive* afgezet tegen het criminele verleden van overtreders van artikel 311 Sr. bij dienstverleners en kortgestraften (in absolute aantallen).

	dienstverleners		kortgestraften	
	first offender	geen first offender	first offender	geen first offender
niet gerecidiveerd	15	24	6	7
wel gerecidiveerd	4	36	7	51
totaal	19	60	13	58

* d.w.z. het aantal inschrijvingen in het parketregister (gevolgd door veroordeling) binnen drie jaar na veroordeling wegens het uitgangsdelict.

Bij first offenders/dienstverleners blijft recidive in 15 van de 19 gevallen achterwege. Bij de kortgestraften in 6 van de 13 gevallen. Maar ook met betrekking tot niet-first offenders vallen de resultaten in het voordeel van de dienstverleners uit. Terwijl bij deze groep 24 van de 60 daders (= 40%) geen nieuw delict pleegt, zijn dat er bij de kortgestraften 7 van de 58 (= 12%).

Bij plegers van verkeersdelicten lijkt de strafsoort de recidive in het geheel niet te beïnvloeden. De verkeersdelinquenten in onze steekproef bestonden voor 80% uit overtreders van artikel 26 WWV (rijden onder invloed). Voorzover deze '26-ers' een dienstverlening verrichtten, verschilde hun recidive in geen enkel opzicht van die der kortgestraften. Ten aanzien van agressieve en overige delicttypes kan geen verantwoorde uitspraak worden gedaan. Daar-

---

voor waren de aantallen paren in de steekproef (resp. 16 en 15) te gering.

Tot slot van deze paragraaf kan samenvattend worden gesteld, dat de in 2.3 geformuleerde statistische hypothese ten dele mag worden verworpen. Op het punt van de omvang der recidive werden wel verschillen tussen de groepen gevonden (althans voor wat betreft het optreden van algemene recidive), op het punt van de recidive-snelheid niet.

3.2 Kenmerken van dienstverlening en recidive

Het blijkt dat de aard van het werk niet van invloed is op de omvang van de recidive; noch die van de algemene, noch die van de speciale.

Wat betreft het al dan niet met succes voltooid hebben van het werkproject is geen betrouwbaar resultaat uit de bus gekomen. Het aantal mislukte projecten in de steekproef bleek daarvoor te klein, te weten 22 (hiervan werd 9 keer niet gerecidiveerd, 11 keer wel en van 2 gevallen bleef de recidive onbekend).

---

4 Discussie en slot

In hoofdstuk 2 is uiteengezet waarom in dit onderzoek werd gekozen voor de methode van het paarsgewijs matchen. Hoewel ook achteraf de juistheid van deze keuze niet wordt betwijfeld, dient toch te worden vermeld dat het hier om een min of meer omstreden methode van onderzoek gaat. Met name wordt in de methodologische vakliteratuur (onder meer door Maltz, 1984 en Sackett, 1979) gewaarschuwd voor diverse vormen van 'bias', oftewel vertekening doordat ten onrechte geen rekening is gehouden met bepaalde achtergrondvariabelen. Nu werd reeds opgemerkt, dat het voor onderzoekers juist een uitdaging kan betekenen om te proberen deze storende variabelen te elimineren. Of zij hier altijd geheel en al in slagen, kan echter niet met zekerheid gezegd worden. Zo zou er ook bij onze dienstverleners een zekere mate van vertekening in het spel kunnen zijn. Men denke bv. aan het feit dat betrekkelijk veel daders een aanbod tot dienstverlening door rechter of officier zagen *afgewezen*; in de periode dat het hoofdonderzoek plaatsvond was dat ongeveer 28% van alle aanbiedingen. Bij ongeveer de helft hiervan werd als reden voor afwijzing opgegeven dat "het feit ernstig was" of "*het gevaar voor recidive te groot*" (Bol en Overwater, 1983). Hieruit zou men kunnen afleiden dat één en ander de uitkomsten van ons onderzoek ten gunste van dienstverleners geflatteerd kan hebben. Om aan deze biasbron het hoofd te bieden kan de volgende eenvoudige rekensom wellicht compensatie bieden. Stel dat er geen enkele dienstverlening zou zijn afgewezen. Dan zou er 28% meer aan dienstverleners zijn geweest, waarvan ongeveer de helft van de helft = een kwart (7%) naar verhouding extra recidivegevaarlijk was geweest. Indien men er vervolgens van uit gaat dat deze 7% inderdaad gerecidiveerd had, dan hadden er in onze dienstverlenersgroep 7% meer recidivisten (= 16 personen) moeten zitten. De verhouding geen recidive/wel recidive (van tabel 1) was dan 54 : 46 geworden, hetgeen inhoudt dat er tussen dienstverleners en kortgestraften *geen* significante verschillen meer waren geweest.

In deze berekening zijn alle soorten delicten bij elkaar genomen. Aangezien uit ons onderzoek naar voren kwam dat het uitblijven van recidive vooral samenhangt met het gepleegd hebben van gekwalificeerde diefstal (art. 311 Sr.), wordt nu de rekensom opnieuw uitgevoerd, maar nu alleen ten aanzien van deze subgroep. In het hoofdonderzoek waren 216 overtreders van art. 311 Sr. betrokken. Hiervan werd het aanbod tot dienstverlening in 40 gevallen (= 18.5%) afgewezen. Gaat men er weer van uit dat dit voor een kwart gebeurde wegens vermeend recidivegevaar, dan betekent dit dat er bij de recidiverende dienstverleners 9 moeten worden opgeteld. De verschillen in recidive zijn dan nog altijd significant, en zelfs op een niveau van 0.001. Dit mag een hoopgevende uitkomst heten, temeer voor wie zich uit het hoofdonderzoek herinnert dat in ons land ongeveer 40% van alle dienstverleningen juist aan overtreders van art. 311 Sr. wordt opgelegd.

In het vervolg van deze discussie zullen wij de veiligste weg kiezen en ervan uitgaan, dat alleen ten aanzien van gekwalificeerde diefstal significante verschillen met betrekking tot de omvang der algemene recidive werden gevonden.

Het dienstverleningseffect bij de 'dieven en inbrekers' lijkt een kwestie van alles of niets te zijn: of de recidive blijft geheel achterwege, of zij heeft dezelfde omvang als die van kortgestraften. Van een beetje minder recidiveren is geen sprake. Dit alles-of-niets verschijnsel doet zich ook voor met betrekking tot de speciale recidive. Dat er op dit punt geen verschillen tussen de beide groepen werden gevonden betekent immers dat als men stopt, dit ook radicaal gebeurt, nl. met ieder type delict. Interessant is de bevinding dat dienstverlening vooral bij *jeugdige* inbrekers lijkt aan te slaan. Dit hoeven niet noodzakelijk first offenders te zijn, want ook bij recidivisten blijft verdere recidive veel vaker uit dan onder kortgestraften. Des te opmerkelijker is dit resultaat wanneer men bedenkt dat in het algemeen de recidivekans toeneemt naarmate een veroordeelde jonger is en hij meer veroordelingen achter de rug heeft (Van der Werff, 1986). Dus juist bij daders die tot een risicogroep behoren, lijkt de dienstverlening (soms) effect te sorteren. In combinatie met het hiervoor beschreven alles-of-niets verschijnsel leidt dit tot het vermoeden, dat er bij deze jongens een wel zeer gevoelige snaar moet zijn geraakt; anders zou er nooit zo'n rigoreuze verandering in hun levenswandel optreden.

Dit alles is mede interessant in het licht van de al jarenlang op gang zijnde discussie aangaande de resocialisatie van delinquenten. Nadat in de jaren '70 op grond van talrijke onderzoekresultaten was geconcludeerd dat "niets helpt" (Martinson, 1974), trachten anderen sindsdien de onhoudbaarheid van die uitspraak aan te tonen door oplossingen te zoeken in de richting van een meer gedifferentieerde aanpak van delinquenten, waarbij rekening wordt gehouden met uiteenlopende persoons- en delictkenmerken. Voorzover het hier een differentiatie naar soort misdrijf betreft, lijken de huidige onderzoekresultaten steun te geven aan dergelijke pogingen. Dit brengt ons bij een delictcategorie waar dienstverlening minder effect leek te sorteren: die van de verkeersmisdrijven.

In Nederland wordt bijna een kwart van alle dienstverleningen voor volwassenen opgelegd aan verkeersdelinquenten. Nu blijkt dat er bij deze categorie geen enkel verschil in recidive is aan te wijzen tussen dienstverleners en kortgestraften (ook niet onder jeugdigen) rijst de vraag waarin deze dienstverleners zich dan wel onderscheiden van vermogensdelinquenten, dat zij zoveel ongevoeliger zijn voor een beïnvloeding waarvoor anderen naar het schijnt wel ontvankelijk zijn. Mogelijk heeft deze ongevoeligheid te maken met een zekere mate van verslaving aan alcohol, die op haar beurt leidt tot een moeilijk te doorbreken patroon van speciale recidive (dat veel verkeersdelinquenten inderdaad 'specialist' in hun delictsoort zijn, werd reeds vermeld in 3.1). Misschien zou het dus verstandig geweest zijn als bij de aanvang van het onderzoek ook een vermoeden van alcoholverslaving als criteriumvariabele was meegenomen. Het valt echter te betwijfelen of dit tot andere uitkomsten zou hebben geleid. Aangezien immers alcoholverslaving in onze samenleving bepaald geen zeldzaamheid is, zouden er waarschijnlijk toch vele (vermoedelijk) verslaafde paren in de onderzoeksgroep aanwezig zijn gebleven, met de bijbehorende resultaten. Voor deze delinquenten kan mogelijk beter in een andere richting worden gezocht. Men denke bv. aan een voorlichtingsprogramma zoals dat wordt aangeboden aan dronken rijders in de gevangenis van Grave. Volgens een WODC-rapport heeft dit project inderdaad tot recidivevermindering geleid (Bovens, 1983). Met een vergelijkbaar project wordt in het arrondissement Assen sinds januari '85 ook *buiten* de gevangenis geëxperimenteerd. Deelname geschiedt in het kader van een bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf (Bovens, 1986). Recidivegegevens worden medio 1987 verwacht.

Zoals eerder werd opgemerkt, was het aantal paren agressieve delinquenten te klein, om op betrouwbare wijze het effect van dienstverlening te kunnen meten.

Uit de door ons verrichte eindevaluatie onder rechters, officieren, advoca-

---

ten en reclasseringsmedewerkers (Bol en Overwater, 1984) bleek geen delictsoort zozeer voor dienstverlening geschikt geacht te worden als agressie tegen zaken, nl. door gemiddeld 79% van al deze beroepsgroepen. Ongetwijfeld doelden veel respondenten hierbij op het vandalisme. Dat dit misdrijf in ons hoofdonderzoek nauwelijks voorkwam (11 maal) en bijgevolg al evenmin in het huidige recidive-onderzoek, komt vermoedelijk doordat het een typisch jeugddelict is. Recidive-onderzoek bij minderjarige dienstverleners zal daarom moeten uitwijzen, of er in het geval van jeugd vandalisme een gunstig effect van de dienstverlening uitgaat.

Met betrekking tot de recidivesnelheid werden geen verschillen gevonden, noch ten aanzien van de onderzochte groep als geheel, noch ten aanzien van de overtreders van art. 311 Sr. afzonderlijk. Dit ondanks het feit dat kortgestraften gedurende de tijd na hun veroordeling, doordat ze een — zij het kort — gedeelte daarvan in gevangenschap moeten doorbrengen, waarschijnlijk wat minder dan dienstverleners tot recidiveren in staat zijn. Aangezien deze eventuele biasbron hoogstens enigermate in het nadeel van de dienstverleners werkt, hebben wij gemeend er niet voor te hoeven corrigeren. De resultaten met betrekking tot de recidivesnelheid stroken op hun beurt met het alles-of-niets principe: als dienstverleners recidiveren, doen ze het niet alleen even veel maar ook even snel als kortgestraften. Dit natuurlijk binnen de onderzochte termijn van drie jaar.

Tot slot kan worden vastgesteld dat de sanctie dienstverlening in geen geval leidt tot een grotere omvang van de recidive dan een vrijheidsstraf met een onvoorwaardelijk deel van maximaal 3 maanden. Bij overtreders van art. 311 Sr. komt algemene recidive onder dienstverleners zelfs aanmerkelijk minder voor dan onder kortgestraften. Hieruit leiden we af, dat vermoedelijk een meer gedifferentieerde aanpak van delinquenten de resocialisatiekansen zal vergroten. Het verdient dan ook aanbeveling, het experimenteren met andere vormen van alternatieve sancties onverminderd voort te zetten.

Maar niet alleen de strafrechtspleging zelf is gebaat bij een meer gedifferentieerde benadering; het wetenschappelijk onderzoek verdient in dit opzicht evenzeer verbetering. Zo hebben de huidige resultaten geleerd hoe belangrijk het is om te onderscheiden naar delictsoort. Maar al te vaak wordt de criminaliteit als één homogeen geheel beschouwd, terwijl inmiddels wel duidelijk is, dat het om zeer uiteenlopende groepen en individuen gaat.

Mede om die reden is het te betreuren dat sommige misdrijven buiten het bereik van deze studie zijn gebleven. Het verdient dan ook aanbeveling, in de toekomst (wanneer over grotere aantallen proefpersonen kan worden beschikt) nog een aanvullend recidive-onderzoek te verrichten met betrekking tot de minder gangbare delicten, die deze keer niet aan bod zijn gekomen.

Literatuur

- Bol, M.W. en J. Overwater
Dienstverlening. Deel 2: Dienstverleners en projectverschaffers. 's-Gravenhage, WODC, Ministerie van Justitie, juli 1983.
- Bol, M.W. en J. Overwater
Dienstverlening; eindrapport. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1984. WODC-reeks, nr. 47.
- Bovens, R.
Het Alcohol Verkeer Project tijdens detentie. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1983. WODC-reeks, nr. 38.
- Bovens, R.H.L.M. en B. Soenveld
Het Alcohol Verkeers Project in Assen; projektbeschrijving en beleidsmatige implicaties. Drenthe, CAD, 1986.
- Junger-Tas, J.
Community service en dienstverlening: een kritische beschouwing. *Delikt en delinkwent*, 11e jrg., nr. 1, januari 1981, blz. 5-23.
- Linden, B. van der
Regiem en recidive; een onderzoek naar het effect van twee verschillende gevangenisregiems op de recidive van middellang-gestraften. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1978, WODC-reeks, nr. 3.
- Maltz, M.D.
Recidivism. Orlando, Academic Press, 1984.
- Martinson, R.
What works? Questions and answers about prison reform. *Public interest*, voorjaar 1974, blz. 22-54.
- Pfeiffer, Chr.
Kriminalprävention im Jugendgerichtsverfahren. Carl Heymanns Verlag, Köln etc., 1983.
- Sackett, D.
Bias in analytic research. *Journal of chronic diseases*, 32e jrg., 1979, blz. 51-63.
- Veen, Th. W. van
Dienstverlening; tekst van de inleiding voor de najaarsvergadering van de Nederlandse vereniging voor Rechtspraak te Utrecht op 13 november 1982. *Tremä*, 6e jrg., nr. 2, februari 1983, blz. 39-44.

Werff, C. van der
Recidive 1977; recidivecijfers van in 1977 wegens misdrijf veroordeelden en niet-vervolgden. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1986, WODC-reeks, nr. 67.

Bijlage 1

Overzicht criteriumvariabelen (in absolute aantallen en percentages.
N1 = N2 = 217).

1) Aard van het uitgangsdelict

	aantal paren	%
vermogens-	98	45.2
seksueel	1	0.5
agressief	16	7.4
verkeers-	88	40.6
misd. Vuurwapenwet	6	2.8
verm. + agressief	2	0.9
andere combinaties	6	2.8
	217	100

2) Leeftijd

	aantal paren	%
50-59	4	1.8
40-49	18	8.3
30-39	60	27.6
25-29	38	17.5
21-24	52	24.0
18-20	43	19.8
jonger dan 18	2	0.9
	217	100

3) Proefarrondissement

	aantal paren	%
Groningen	29	13.4
Assen	37	17.1
Almelo	20	9.2
Zutphen	14	6.5
Den Bosch	12	5.5
Breda	84	38.7
Alkmaar	8	3.7
Haarlem	13	6.0
	217	100

---

4) Crimineel verleden

	aantal paren	%
nooit eerder veroordeeld	39	18.0
afgelopen 5 jaar 1 of 2 x veroordeeld	97	44.7
afgelopen 5 jaar 3 t/m 7 x veroordeeld	57	26.2
langer dan 5 jaar geleden veroordeeld geweest	24	11.1
	217	100

5) Geslacht

	aantal paren	%
man	215	99.1
vrouw	2	0.9
	217	100

6) Vermoeden van drugverslaving

	aantal paren	%
ja	4	1.8
nee	213	98.2
	217	100

Bijlage 2

Snelheid speciale recidive (in absolute aantallen en percentages).
Tijdsverloop tussen veroordeling wegens uitgangsdelict en inschrijving in par-
ketregister wegens eerste speciale recidivedelict (gevoeld door veroordeling).

Termijn	Dienstverleners N = 73		Kortgestraften N = 87	
	aantal	%	aantal	%
0- 3 mnd.	17	23.3	19	21.8
4- 6 mnd.	9	12.3	12	13.8
7-12 mnd.	17	23.3	19	21.8
13-36 mnd.	30	41.1	37	42.5
	73	100	87	100